

Životní situace zadlužených příjemců nemocenských a důchodových dávek

Pavla Krajčovičová

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavla KRAJČOVIČOVÁ**
Osobní číslo: **H118140**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Životní situace zadlužených příjemců nemocenských a důchodových dávek**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijním textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na dávkový systém nemocenského a důchodového pojištění,
- na provádění exekucí na důchodových a nemocenských dávkách,
- a na charakteristice životních situací zadlužených příjemců.

Součástí práce bude analýza statistických dat, komparace a několik kazuistik.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Kejdová, M., Vaňková, Z. Právo a sociální politika. Brno: IMS, 2007.

Tröster, P. a kolektiv. Právo sociálního zabezpečení. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2005.

Potůček, M. Sociální politika. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství 1995.

Odborný měsíčník – Národní pojištění.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

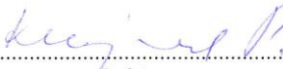
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

PAVLA KRAJČOVICOVÁ

Jméno, příjmení studenta

V Brně 19. 3. 2013

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Cílem bakalářské práce na téma „Životní situace zadlužených příjemců nemocenských a důchodových dávek“ bylo popsat a analyzovat jednotlivé dávky nemocenského a důchodového pojištění s ohledem na změny, které byly schváleny novým zákonem o nemocenském a důchodovém pojištění. Charakterizuje systém exekucí prováděných na těchto dávkách, který se zabývá složitou a často diskutovanou problematikou, kdy počet zadlužených příjemců dávek každoročně narůstá. Zabývá se dalšími možnými příčinami, které způsobily tento stav. Na konkrétních kazuistikách jsou popsány životní situace, vysvětleny příčiny a důsledky zadlužených příjemců. Byly použity teoretické poznatky z odborné literatury a zkušenosti z vlastní praxe.

Klíčová slova: Sociální pojištění, dávky nemocenského pojištění, dávky důchodového pojištění, exekuce, životní situace.

ABSTRACT

The aim of the thesis "Living situation of indebted recipients of sickness and pension benefits" was to describe and analyze individual sickness and pension insurance with regard to the changes that have been approved by the new law of sickness and pension insurance. The thesis characterizes system of executions carried out at these doses, which deals with complex and much debated issue when the number of indebted beneficiaries increase every year. It deals with other possible causes that caused this situation. There are described specific life situations, explained causes and consequences of indebted recipients. They were used theoretical knowledges from literature and personal experiences.

Keywords: Social insurance, sickness insurance, pension benefits, execution, life situation.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Životní situace zadlužených příjemců nemocenských a důchodových dávek“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Děkuji panu doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat celé své rodině, především svému synovi za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce a které si nesmírně vážím.

Pavla Krajčovičová

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ A JEHO PRÁVNÍ ÚPRAVA	11
1.1 POJEM A VÝZNAM SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ	11
1.2 PRÁVNÍ STATUT ČESKÉ SPRÁVY SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ.....	13
2 NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ	18
2.1 ZÁKON O NEMOCENSKÉM POJIŠTĚNÍ V PLATNOSTI OD 1. 1. 2012.....	19
2.2 DRUHY DÁVEK NEMOCENSKÉHO POJIŠTĚNÍ – PODMÍNKY NÁROKU	20
3 SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ	26
3.1 ZÁKON O DŮCHODOVÉM POJIŠTĚNÍ V PLATNOSTI OD 1. 1. 2012.....	28
3.2 DRUHY DÁVEK DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ - PODMÍNKY NÁROKU	30
4 SYSTÉM PROVÁDĚNÍ EXEKUCÍ NA NEMOCENSKÝCH A DŮCHODOVÝCH DÁVKÁCH	35
4.1 SRÁŽKY ZE MZDY	36
4.2 PROVÁDĚNÍ SRÁŽEK	37
4.3 VÝPLATA SRÁŽEK	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	40
5 KAZUISTIKA JEDNOTLIVÝCH PŘÍPADŮ EXEKUCÍ	41
5.1 POPIS JEDNOTLIVÝCH PŘÍPADŮ EXEKUCÍ	41
5.2 POROVNÁNÍ STATISTICKÝCH ÚDAJŮ ZADLUŽENÝCH PŘÍJEMCŮ DŮCHODOVÝCH DÁVEK V ČR.....	50
ZÁVĚR	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
SEZNAM TABULEK	55
SEZNAM PŘÍLOH	56

ÚVOD

Téma své bakalářské práce „Životní situace zadlužených příjemců nemocenských a důchodových dávek“ jsem si zvolila z důvodu, že od roku 2005 pracuji na Okresní správě sociálního zabezpečení v Třebíči, dříve na oddělení nemocenského pojištění a od roku 2011 na oddělení důchodového pojištění. Přesto, že působím na OSSZ krátce, mohu konstatovat, že systém nemocenského a důchodového pojištění prošel řadou legislativních změn. Problematika nemocenského a důchodového pojištění a provádění exekucí je mi blízká. Ráda bych ve své práci využila znalosti a zkušenosti z oblasti provádění exekuční činnosti, která je zaměřena na příjemce nemocenských a důchodových dávek a jejich životní situace.

Sociální zabezpečení slouží k řešení sociálních situací, na které se občan může předem připravit. Je chápáno jako soubor opatření formujících solidaritu s lidmi, kteří se ocitli v tíživé životní situaci. Jedná se o souhrn právních, finančních, organizačních nástrojů a opatření, které realizují sociální instituty poskytující občanům radu, ochranu, materiální a finanční plnění a azyl k uspokojení jejich sociálních potřeb. Sociální zabezpečení zahrnuje nemocenské pojištění a důchodové pojištění.

V současné době dochází k zadlužování domácností. Důvody lze spatřovat v rozsáhlých ekonomických a sociálních změnách. ČSSZ každoročně zaznamenává prudký nárůst počtu klientů, kteří mají exekuční srážku zejména z důchodových a také z nemocenských dávek.

Ve své práci bych chtěla uvést několik kazuistik, na kterých bych uvedla konkrétní dopady na životní situaci zadlužených příjemců v systému čerpání dávek důchodového a nemocenského pojištění.

Cílem bakalářské práce je co možná nejpodrobněji popsat a analyzovat současný systém důchodového a nemocenského pojištění v České republice a současně popsat systém provádění exekuční činnosti v rámci kompetence okresních správ sociálního zabezpečení.

Bakalářská práce bude zahrnovat srovnání provádění exekucí na dávkách důchodového a nemocenského pojištění v ČR.

Ve své práci se zabývám důchodovým a nemocenským systémem, zaměřuji se především na systém provádění exekucí na příslušných dávkách. Z toho důvodu jsem práci rozdělila na dvě části - teoretickou a praktickou.

V teoretické části, skládající se ze čtyř kapitol, nejprve popisují pojem sociálního zabezpečení, jeho vznik a význam, charakterizují právní statut České správy sociálního zabezpečení. V kapitole druhé a třetí se zabývám výkladem zákona o nemocenském a důchodovém pojištění, objasňuji jednotlivé dávky a podmínky na jejich nárok. Teoretickou část uzavírá čtvrtá kapitola, popisující systém provádění exekucí na nemocenských a důchodových dávkách.

V praktické části bakalářské práce jsem použila techniku kazuistického charakteru u vybraného vzorku pojištěnců při provádění exekucí na jednotlivých dávkách. Komparací statistických údajů zadlužených příjemců důchodových dávek v ČR budu hledat odpověď na tuto otázku:

- Jaké jsou nejčastější příčiny a důsledky zadlužování příjemců nemocenských a důchodových dávek?

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ A JEHO PRÁVNÍ ÚPRAVA

Sociální zabezpečení občanů jednotlivých zemí se odvíjí od ekonomické a hospodářské úrovně dané společnosti, ale též od zvyklostí daných historickým vývojem. Podle mezinárodních dokumentů sociální zabezpečení poskytuje pomoc lidem v případech: nemoci, nezaměstnanosti, zdravotního poškození a invalidity, pracovního úrazu a nemoci z povolání, stáří, mateřství, rodičovství a úmrtí živitele.¹

Pro účel této práce se budu dále zabývat pouze určitou částí sociálního zabezpečení, a to dávkám zajišťujícím občany ve stáří, při invaliditě a nemoci.

1.1 Pojem a význam sociálního zabezpečení

Pojem sociálního zabezpečení vznikl ve 20. století. U nás byl tento pojem rozšířen v souvislosti s reformami národního pojištění v letech 1954 až 1964. Sociální zabezpečení, jež zahrnovalo důchodové zabezpečení a sociální péči, bylo do československého právního řádu zavedeno zákonem č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení.²

Sociální zabezpečení je součástí sociální politiky každého státu. Vychází ze čtyř nejzákladnějších principů, kterými jsou:

1. Sociální spravedlnost - jde o klíčový princip. Jedná se o spravedlnost vyplývající z právních norem a zásad, podle kterých jsou ve společnosti rozdělovány prostředky mezi jednotlivé subjekty.³

2. Sociální solidarita - rovněž jde o stěžejní princip. Podstata solidarity vychází z toho, že člověk je společenská bytost, a proto je svou existencí odkázán do jisté míry i na druhé.⁴

3. Subsidiarita - dle tohoto principu je každý povinen nejdříve pomoci sám sobě, nemá-li tu možnost, musí mu pomoci rodina. Teprve dostane-li se do velkých obtíží, přistupují na pomoc jiná společenství a na posledním místě je k pomoci vyzývá stát.⁵

4. Participace - naplňování tohoto principu je dlouhodobým procesem. Nejobecněji znamená, že osoba, která přijímá určitou pomoc nebo je ovlivněna určitým opatřením,

¹ Tröster, P. a kolektiv. Právo sociálního zabezpečení. 3. aktual. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 14.

² Kejdová, M., Vaňková, Z. Právo a sociální politika, opr. vyd. Brno: IMS, 2007, s. 83-84.

³ Gregorová, Z. Důchodové systémy. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 40-42.

⁴ Gregorová, Z. Důchodové systémy. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 40-42.

⁵ Gregorová, Z. Důchodové systémy. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 40-42.

měla by mít možnost účastnit se procesu, který vede k tvorbě a přijímání takovýchto opatření.⁶

Přesnou definici pojmu sociální zabezpečení je obtížné formulovat. Pojem sociální zabezpečení je v obecné mluvě poměrně srozumitelný ovšem v okamžiku, kdy chceme formulovat odbornou a přesnou definici, dostáváme se do značných potíží. Žádná z doposud podaných definic nevyčerpává tento pojem plně.⁷

Sociální zabezpečení řeší ty sociální situace, na které se občan nemůže připravit nebo-li pojistit formou odložení části své dnešní spotřeby na krytí budoucí nejisté dlouhodobé či krátkodobé sociální situace.

Hlavní pilíře, na kterých současné sociální zabezpečení stojí:

Sociální pojištění - kam spadá pojištění důchodové, nemocenské, úrazové, zdravotní, penzijní připojištění, zahrnuje i pojištění v nezaměstnanosti při ztrátě zaměstnání. Financováno je obvykle z vybraného pojistného podle podmínek stanovených zákonem a ze státního rozpočtu.⁸

Sociální podpora - jedná se o systém peněžitých dávek státní sociální pomoci, zaměřenou především na podporu rodin s dětmi i sociální prevenci. Na rozdíl od sociálního pojištění příjemce nemusí do tohoto systému přispívat povinnými odvody. Podpora je financovaná daňovým systémem a státním rozpočtem. Je založena na nejširší sociální solidaritě.⁹

Sociální pomoc - jde o solidární pomoc, kdy nestačí zabezpečení z předchozích dvou pilířů, kdy osoba není schopna řešit složité a základní sociální situace vlastními silami nebo za pomoci rodiny. Patří sem pomoc v hmotné nouzi, dávky sociální péče a poskytování sociálních služeb. Je rovněž financována ze státního rozpočtu a založena na nejširší sociální solidaritě.¹⁰

V praxi to znamená, že dávky a služby poskytují plnění, jež zlepšují sociální postavení osob či rodin, jimž hrozí určitá nepříznivá sociální situace, nebo k ní již došlo. Tyto dávky a služby pak musí být upraveny prostřednictvím právní regulace, tedy prostřednictvím

⁶ Gregorová, Z. Důchodové systémy. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 40-42.

⁷ Gregorová, Z. Důchodové systémy. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 47-49.

⁸ Gregorová, Z. Důchodové systémy. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 47-49.

⁹ Gregorová, Z. Důchodové systémy. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 47-49.

¹⁰ Gregorová, Z. Důchodové systémy. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 47-49.

zákazů a příkazů, resp. prostřednictvím úpravy vzájemných práv a povinností subjektů právních vztahů.¹¹

Vliv na vývoj systému sociálního zabezpečení mají ekonomické podmínky i celková společenskopolitická situace v zemi. Chápání sociálního zabezpečení a jeho koncepce je podmíněno společenským rozvojem, národní tradicí, historií a ekonomickou úrovní kompetentního státu.¹²

1.2 Právní statut České správy sociálního zabezpečení

Právní úpravu organizace a provádění, sociálního zabezpečení obsahuje **zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení**, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1992. Sociální zabezpečení podle tohoto zákona zahrnuje:

- **nemocenské pojištění** zaměstnanců a osob postavených jim v tomto pojištění na roveň, nemocenské pojištění osob samostatně výdělečně činných,
- **důchodové pojištění.**¹³

Nemocenské a důchodové pojištění stát provádí prostřednictvím svých orgánů státní správy. Každý orgán má zákonem svěřené rozhodovací pravomoci ve své působnosti. Instituce se liší v okruzích pojištěnců. Zaměstnance nemocenského pojištění a důchodově pojištěných osob má na starosti Česká správa sociálního zabezpečení (dále jen ČSSZ). Orgány zabezpečující nemocenské a důchodové pojištění jsou:

- Ministerstvo práce a sociálních věcí,
- Česká správa sociálního zabezpečení,
- Okresní správy sociálního zabezpečení,
- Ministerstvo vnitra,
- Ministerstvo obrany,
- Ministerstvo spravedlnosti.

¹¹ Koldinská, K. Sociální právo. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 21.

¹² Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 3. akt. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 16.

¹³ [Http://www.mpsv.cz/](http://www.mpsv.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Sociální pojištění.

Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/1349>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Ministerstvo práce a sociálních věcí řídí a kontroluje výkon státní správy v sociálním zabezpečení, řídí Českou správu sociálního zabezpečení, zajišťuje úkoly vyplývající z mezinárodních smluv v sociálním zabezpečení a zajišťuje úkoly související s dalším rozvojem sociálního zabezpečení. Do jeho působnosti spadá legislativní činnost, a to jak ve formě přípravy návrhu zákonů, tak i vydávání normativních právních aktů. Ministerstvo posuzuje zdravotní stav a pracovní schopnost občanů pro účely přezkumného řízení soudního ve věcech důchodového pojištění a pro účely odvolacího řízení správního, pokud napadené rozhodnutí bylo vydáno na základě posudku okresní správy sociálního zabezpečení, za tím účelem zřizuje jako své orgány posudkové komise. Ministr práce a sociálních věcí může odstraňovat tvrdosti, které by se vyskytly při provádění sociálního zabezpečení, a může pověřit správy sociálního zabezpečení, aby odstraňovaly tvrdosti v jednotlivých případech.

Česká správa sociálního zabezpečení

Česká správa sociálního zabezpečení jako orgán státní správy vykonává působnost v oblasti sociálního zabezpečení, tedy nemocenského a důchodového pojištění. Kompetence ČSSZ jsou upraveny již ve zmíněném zákonu č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

Podle ustanovení § 5 odst. 1 tohoto zákona plní ČSSZ tyto úkoly:¹⁴

- rozhoduje o dávkách důchodového pojištění, pokud není v uvedeném zákoně stanoveno, že o nich rozhoduje jiný orgán sociálního zabezpečení, a zařizuje výplatu těchto dávek,
- rozhoduje o povinnosti občana vrátit dávku důchodového pojištění poskytnutou neprávem nebo v nesprávné výši, pokud je o této dávce oprávněna rozhodovat,
- rozhoduje o povinnosti zaměstnavatele nahradit neprávem vyplacené částky na dávce důchodového pojištění, pokud je o této dávce oprávněna rozhodovat,
- rozhoduje o odvoláních ve věcech, v nichž v prvním stupni rozhodla okresní správa sociálního zabezpečení,

¹⁴ § 5, odst. 1 zák. č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, v platném znění.

- rozhoduje o odstranění tvrdostí, které by se vyskytly při provádění sociálního zabezpečení, pokud jí bylo v jednotlivých případech svěřeno,
- rozhoduje o převodech důchodových práv podle § 105a zákona o důchodovém pojištění a zařizuje tyto převody,
- jedná před soudem v řízení o přezkoumání rozhodnutí ve věcech sociálního zabezpečení,
- plní úkoly při výplatě dávek sociálního zabezpečení do ciziny,
- řídí a kontroluje činnost okresních správ sociálního zabezpečení,
- zajišťuje plnění úkolů vyplývajících z práva Evropského společenství a plnění úkolů vyplývajících z mezinárodních smluv v oblasti důchodového pojištění,
- zajišťuje vydávání tiskopisů předepsaných podle tohoto zákona,
- vede registr pojištěnců důchodového pojištění („dále jen registr pojištěnců“),
- vyrozumívá okresní správu sociálního zabezpečení o tom, že občan, který je dočasně práce neschopným byl uznán invalidním na základě soudního řízení o žalobě,
- zajišťuje podklady k posuzování zdravotního stavu v rozsahu vyplývajícím z přímo použitelných předpisů Evropské unie a z mezinárodních smluv.

Kromě výše uvedených úkolů ČSSZ kontroluje plnění povinností subjektů sociálního zabezpečení, posuzuje zdravotní stav a pracovní schopnost občanů pro účely sociálního zabezpečení, vede evidenci práce neschopných občanů a v určených případech provádí nemocenské pojištění. Podle koordinačních nařízení EU je Česká správa sociálního zabezpečení styčným orgánem a kompetentní institucí vůči zahraničním institucím pro peněžité dávky v nemoci a mateřství, důchody a posuzování příslušnosti k právním předpisům.¹⁵

Okresní správa sociálního zabezpečení

Na nejnižší úrovni vykonávají státní správu OSSZ, jejichž územní působnost odpovídá dřívějším územním obvodům okresních úřadů.

Podle ustanovení § 6 odst. 1 tohoto zákona plní OSSZ tyto úkoly:¹⁶

¹⁵ *Profil organizace* [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Česká správa sociálního zabezpečení. Dostupné z WWW: <<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/profil-organizace>>.

¹⁶ § 6, odst. 1 zák. č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, v platném znění.

- Okresní správy sociálního zabezpečení rozhodují ve sporných případech o vzniku a zániku důchodového pojištění,
- sepisují žádosti o dávky důchodového pojištění v případech stanovených tímto zákonem,
- opatřují a předkládají ČSSZ na její žádost podklady pro rozhodnutí o dávkách důchodového pojištění a pro vymáhání neprávem vyplacených částek dávek důchodového pojištění,
- posuzují zdravotní stav a pracovní schopnost občanů,
- vyrozumívají písemně ošetřujícího lékaře o tom, že občan, který je dočasně práce neschopný, byl uznán invalidní na základě soudního řízení o žalobě,
- vymáhají pohledávky na dávkách důchodového pojištění, přitom jsou oprávněny provádět správní výkon rozhodnutí ve věcech důchodového pojištění,
- mohou převzít plnění některých úkolů spojených s prováděním důchodového pojištění zaměstnanců zaměstnavatelů, kteří neplní povinnosti při provádění důchodového pojištění.

Ministerstvo vnitra

Ministerstvo vnitra provádí sociální zabezpečení příslušníků Policie České republiky, příslušníků Hasičského sboru České republiky a příslušníků ostatních složek bezpečnostních sborů a bezpečnostních služeb.

Ministerstvo obrany

Ministerstvo obrany v oboru své působnosti řídí, kontroluje a svými orgány provádí důchodové pojištění vojáků z povolání, vyrozumívají okresní správu sociálního zabezpečení, která posuzovala invaliditu občana, o tom, že občan, který je dočasně práce neschopným, byl uznán invalidním na základě soudního řízení o žalobě, pokud tyto orgány vydaly rozhodnutí o invalidním důchodu.

Ministerstvo spravedlnosti

Ministerstvo spravedlnosti má ve své kompetenci sociální zabezpečení vězeňské služby České republiky, rozhoduje v oboru své působnosti o dávkách důchodového pojištění a provádí také jejich výplatu.

Ministři obrany, vnitra a spravedlnosti mohou v oboru své působnosti odstraňovat tvrdosti, které by se vyskytly při provádění sociálního zabezpečení příslušníků ozbrojených sil.

Dílčí závěr

Sociální zabezpečení prošlo v průběhu několika desetiletí řadou výrazných změn. Přizpůsobení se těmto změnám není vždy jednoduché a přináší často negativní ohlasy veřejnosti. Hledání takového systému, který by zaručoval práva na jedné straně a dostatečnou solidaritu na straně druhé, je tématem pro diskusi z řad politiků, odborníků, ale i široké veřejnosti. Sociální systémy o své politice rozhodují cílevědomě, a tak také deklarují její cíle. Sociálně politická opatření mohou být závazná pro členy systému nebo i pro jiné systémy či občany, kteří jsou k poslušnosti nějak zavázáni. Stát je povinen realizovat právo na sociální zabezpečení tak, aby naplněním ekonomických, sociálních a kulturních práv zajistil důstojnost a svobodný rozvoj člověka. Jedním z orgánů, které zabezpečují sociální ochranu, patří i ČSSZ. Od vzniku této správní instituce došlo k četným obměnám, které vyžadovaly zásadní reorganizaci způsobu práce, technologie zpracování agend i řízení organizace.

2 NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ

System nemocenského pojištění je určen pro výdělečné osoby, které při ztrátě příjmu v případech tzv. krátkodobých sociálních událostí (dočasné pracovní neschopnosti z důvodu nemoci nebo úrazu či karantény, ošetřování člena rodiny, těhotenství a mateřství, péče o dítě) zabezpečuje peněžitými dávkami nemocenského pojištění.

Účast na nemocenském pojištění vzniká ze zákona dnem vstupu zaměstnance do zaměstnání a trvá až do jeho ukončení. Aby zaměstnání založilo účast na pojištění, musí být uzavřeno po dobu přesahující 15 kalendářních dnů a sjednaná částka započitatelného příjmu z tohoto zaměstnání za kalendářní měsíc činí alespoň částku rozhodnou pro účast na pojištění.¹⁷

Od 1. ledna 2009 je nemocenské pojištění upraveno **zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění**, ve znění pozdějších předpisů. Jde o komplexní úpravu nemocenského pojištění, která zahrnuje jak okruh osob účastných nemocenského pojištění (tj. zaměstnanců, příslušníků ozbrojených sil a bezpečnostních sborů poskytovaných dávek, posuzování zdravotního stavu pro účely nemocenského pojištění, tak organizační uspořádání nemocenského pojištění, jakož i řízení v tomto pojištění).

Změny v nemocenském pojištění v roce 2011 se týkají:

- **výše nemocenského (procentní sazby)** - v souvislosti s úspornými opatřeními bylo zrušeno zvyšování procentní sazby pro nemocenské podle délky trvání pracovní neschopnosti. V roce 2010 byla zavedena jednotná sazba nemocenského pro celou dobu trvání pracovní neschopnosti ve výši 60 %. Toto původně jednoleté opatření bude platit trvale. Výše nemocenského činí 60 % redukováného denního vyměřovacího základu. U ostatních dávek se od 1. 1. 2011 procentní sazby nemění, tedy u peněžité pomoci v mateřství bude činit procentní sazba 70 % a u ošetřovného 60 %.¹⁸
- **poskytování nemocenského až od 22. kalendářního dne pracovní neschopnosti** - nemocenské bude poskytováno až od 22. kalendářního dne dočasné pracovní neschopnosti. Prodlužuje se období, po které zaměstnavatel poskytuje zaměstnanci

¹⁷ § 6 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ *Nemocenské pojištění v roce 2012* [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z WWW: <<http://mpsv.cz/cs/7>>.

náhradu mzdy podle zákoníku práce ze 14 na 21 kalendářních dnů. Toto opatření je omezeno na dobu do 31. 12. 2013.¹⁹

- **výše dávek nemocenského pojištění v souvislosti se zvýšením redukčních hranic** - pro rok 2011 činí 1. redukční hranice 825,- Kč, 2. redukční hranice činí 1237,- Kč, 3. redukční hranice 2474,- Kč.²⁰

OSSZ je povinna pojištěnci, kterému se poskytuje dávka nemocenského pojištění z doby před 1. 1. 2011 ještě aspoň za 1. 1. 2011, tuto dávku od 1. 1. 2011 sama přepočítat, pokud se při jejím výpočtu vycházelo z redukovaného denního vyměřovacího základu. U osob samostatně výdělečně činných a zahraničních zaměstnanců dochází ke zvýšení sazby pojistného na nemocenské pojištění z 1,4 % na 2,3 %. Sazba pojistného na nemocenské pojištění placeného zaměstnavateli zůstává nadále ve výši 2,3 %. I v roce 2011 bude zaměstnavatel platit pojistné na nemocenské pojištění, důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti ve výši 25 % ze svého vyměřovacího základu.²¹

Podle zákona č. 364/2011 Sb., uvedené změny platí nadále i od 1. 1. 2012.

2.1 Zákon o nemocenském pojištění v platnosti od 1. 1. 2012

Od 1. 1. 2012 je zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, novelizován zákonem č. 365/2011 Sb. Touto novelou se rozšiřuje okruh nemocensky pojištěných osob o zaměstnance činné na základě dohody o provedení práce.²²

Od 1. 1. 2012 rovněž nabývá účinnosti zákon č. 470/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2009 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Tento zákon přináší řadu změn, zejména rozšiřuje okruh nemocensky pojištěných osob.²³

Účast na nemocenském pojištění

Nemocenského pojištění jsou účastni zaměstnanci (kam řadíme i příslušníky ozbrojených sil a bezpečnostních sborů) a osoby samostatně výdělečně činné (dále jen OSVČ).

¹⁹ § 23 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ Sociální pojištění 2012, č. 880, s. 126, ISBN 978-80-7208-901-7.

²¹ *Nemocenské pojištění v roce 2012* [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z WWW: <<http://mpsv.cz/cs/7>>.

²² Sociální pojištění 2012, č. 880, s. 49, ISBN 978-80-7208-901-7.

²³ Sociální pojištění 2012, č. 880, s. 47, ISBN 978-80-7208-901-7.

Zaměstnanci jsou povinně účastni nemocenského pojištění, na rozdíl od OSVČ pojištění je dobrovolné.

Povinná účast na nemocenském pojištění vzniká u zaměstnance (s výjimkou zaměstnance činného na základě dohody o provedení práce), pokud splňuje podmínky stanovené zákonem o nemocenském pojištění. Jedná se o tři základní podmínky, a to o:

- výkon práce na území České republiky (dále jen „ČR“) v zaměstnání vykonávaném v pracovněprávním či pracovním vztahu, který může účast na nemocenském pojištění založit,
- rozsah zaměstnání, který je určen minimálním počtem dnů (zaměstnání trvalo nebo mělo trvat aspoň 15 kalendářních dnů),
- minimální výši sjednaného příjmu (jedná se o tzv. rozhodný příjem, jehož hranice je stanovena na 2000,- Kč. Tato částka se od 1. 1. 2012 zvyšuje o 500,- Kč na částku 2500,- Kč).²⁴

2.2 Druhy dávek nemocenského pojištění – podmínky nároku

Dávky nemocenského pojištění se vypočítávají z denního vyměřovacího základu. Jde o součet započitatelných příjmů v rozhodném období, zpravidla 12 kalendářních měsíců před vznikem sociální události. Vydělí se počtem kalendářních dnů s vyloučením nezapočitatelných dnů.

Denní vyměřovací základ se stanoveným způsobem redukuje. Redukční hranice jsou vyhlášovány ve Sbírce zákonů sdělením Ministerstva práce a sociálních věcí. Dávky se poskytují za kalendářní dny a jejich výše se při výpočtu zaokrouhluje vždy na celé koruny směrem nahoru.²⁵

Vyloučenými dny jsou kalendářní dny omluvené nepřítomností zaměstnance v práci nebo ve službě, za které zaměstnanci nenáleží náhrada příjmu, dále jsou to kalendářní dny, za které bylo zaměstnanci vypláceno nemocenské, peněžitá pomoc v mateřství nebo ošetřovné.²⁶

²⁴ *Nemocenské pojištění v roce 2012* [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z WWW: <<http://mpsv.cz/cs/7>>.

²⁵ § 18 zákona č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶ Sociální pojištění 2012, č. 880, s. 53, ISBN 978-80-7208-901-7.

Z nemocenského pojištění zaměstnanců se poskytují 4 druhy peněžitých dávek:

- nemocenské,
- peněžitá pomoc v mateřství,
- ošetrovné,
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a v mateřství.

Všechny dávky nemocenského pojištění vyplácí okresní správa sociálního zabezpečení a hradí se ze státního rozpočtu (z příjmu pojistného). Při souběhu nároků na tutéž dávku z více zaměstnání zakládajících účast na nemocenském pojištění se poskytne ze všech zaměstnání pouze jedna dávka, která se vypočte z příjmů dosažených ve všech těchto zaměstnání.²⁷

Nemocenské - pracovní neschopnost

Zaměstnanec, který je uznán ošetřujícím lékařem dočasně práce neschopným, má nárok na nemocenské od 22. kalendářního dne trvání jeho dočasné pracovní neschopnosti do konce dočasné pracovní neschopnosti, maximálně však 380 kalendářních dnů počítaných od vzniku dočasné pracovní neschopnosti (včetně zápočtů předchozí doby trvání dočasné PN).²⁸

Po dobu prvních 21 kalendářních dnů je zaměstnanec, kterému trvá pracovní vztah zakládající účast na nemocenském pojištění, zabezpečen náhradou mzdy, kterou poskytuje zaměstnavatel. Náhrada mzdy náleží za pracovní dny a to při dočasné pracovní neschopnosti od 4. pracovního dne (při karanténě od prvního pracovního dne).²⁹

Poživateli starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu 3. stupně se nemocenské vyplácí od 22. kalendářního dne trvání dočasné pracovní neschopnosti (karantény) po dobu nejvýše 63 kalendářních dnů, nejdéle však do dne, jimž končí pojištěná činnost.³⁰

Nemocenské náleží rovněž ve stanovených případech, jestliže ke vzniku dočasné pracovní neschopnosti (karantény) došlo po skončení pojištěného zaměstnání v tzv. ochranné lhůtě.

²⁷ *Nemocenské pojištění v roce 2012* [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z WWW: <<http://mpsv.cz/cs/7>>.

²⁸ Sociální pojištění 2012, č. 880, str. 56, ISNB 978-80-7208-901-7.

²⁹ *Nemocenské pojištění v roce 2012* [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z WWW: <<http://mpsv.cz/cs/7>>.

³⁰ § 28 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Účelem ochranné lhůty je zajistit bývalého zaměstnance po stanovenou dobu po skončení pojištění pro případ vzniku sociální události (dočasné pracovní neschopnosti) dříve, než opět nastoupí další zaměstnání. Ochranná lhůta v případě uplatňování nároku na nemocenské činí 7 kalendářních dnů ode dne skončení zaměstnání, které zakládalo účast na nemocenském pojištění. U zaměstnání kratších než 7 kalendářních dnů činí ochranná lhůta pouze tolik dnů, kolik činilo toto poslední zaměstnání.³¹

Ochranná lhůta neplyne:

- z pojištěné činnosti poživatele starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu 3. stupně,
- ze zaměstnání zaměstnance činného na základě dohody o provedení práce,
- ze zaměstnání malého rozsahu,
- ze zaměstnání, které si žák nebo student sjednali výlučně na dobu školních prázdnin nebo jejich část,
- v případě, že pojištění odsouzeného skončí v době jeho útěku z místa výkonu trestu odnětí svobody.³²

Peněžité pomoci v mateřství

Dávka nahrazuje matkám po dobu mateřské dovolené jejich ušlý příjem. Podmínkou nároku na peněžitou pomoc v mateřství je účast pojištěnce na pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní v posledních dvou letech přede dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství. Je-li uplatňován nárok na peněžitou pomoc v mateřství z více pojištění, musí být tato podmínka účasti na pojištění splněna v každém z těchto pojištění.³³

U žen, jejichž pojištěné zaměstnání skončilo v době těhotenství, činí ochranná lhůta pro vznik nároku na peněžitou pomoc v mateřství tolik kalendářních dnů, kolik činilo toto jejich poslední zaměstnání, maximálně však 180 kalendářních dnů.³⁴

Podpůrná doba u peněžité pomoci v mateřství činí 28 týdnů u pojištěnky, která dítě porodila a 37 týdnů u pojištěnky, která porodila zároveň dvě nebo více dětí.

³¹ Sociální pojištění 2012, č. 880, s. 51, ISNB 978-80-7208-901-7.

³² § 15 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

³³ Sociální pojištění 2012, č. 880, s. 57, ISNB 978-80-7208-901-7.

³⁴ *Nemocenské pojištění v roce 2012* [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z WWW: <<http://mpsv.cz/cs/7>>.

Nástup na peněžitou pomoc v mateřství nastává dnem, který pojišťovna určí v období od počátku osmého týdne do počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu, pokud pojišťovna tento den v tomto období neurčí, nastává nástup na peněžitou pomoc v mateřství počátkem šestého týdne před očekávaným porodem.³⁵

U pojištěnce, který převzal dítě do péče (na základně rozhodnutí příslušného orgánu, z důvodu úmrtí matky, z důvodu dlouhodobého závažného onemocnění matky nebo na základě dohody podle tohoto zákona) činí podpůrní doba 22 týdnů (31 týdnů při převzetí dvou a více dětí zároveň). Peněžitou pomoc v mateřství je možno pobírat nejdéle do 1 roku věku dítěte, jde-li o dávku náležející z titulu porodu dítěte. Jde-li o dávku náležející z titulu převzetí dítěte do náhradní péče - do 7 let věku a 31 týdnů. Zákon umožňuje střídání matky dítěte s jejím manželem či otcem dítěte v péči o dítě, a to na základě písemné dohody. Střídání se umožňuje od počátku 7. týdne ode dne porodu a četnost střídání není omezena. U muže se od 1. 1. 2012 zavádí další podmínka, a to, že bude pečovat o dítě nejméně 7 kalendářních dnů po sobě jdoucích.³⁶

Ošetřovné

Nárok na ošetřovné má zaměstnanec, který nemůže vykonávat v zaměstnání práci z důvodu ošetřovat nemocného člena domácnosti nebo pečovat o zdravé dítě mladší 10 let, protože školské nebo dětské zařízení bylo uzavřeno (z důvodu havárie, epidemie, jiné nepředvídané události), dítěti byla nařízena karanténa, nebo osoba, která jinak o dítě pečuje, sama onemocněla.³⁷

Zaměstnanec nemůže uplatnit nárok na ošetřovné na dítě, na které již druhý z rodičů uplatnil nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo rodičovský příspěvek, to neplatí, pokud tato jiná osoba onemocněla, utrpěla úraz, nastaly u ní situace zákonem stanovené, porodila nebo jí byla nařízena karanténa, a proto nemůže o dítě pečovat. V témže případě ošetřování náleží ošetřovné jen jednou a jen jednomu z oprávněných nebo postupně dvěma oprávněným, jestliže se v témže případě ošetřování vystřídají. Změnu druhu onemocnění (diagnózy) se nepovažuje za nový případ ošetřování.³⁸

³⁵ § 34 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

³⁶ *Nemocenské pojištění v roce 2012* [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z WWW: <<http://mpsv.cz/cs/7>>.

³⁷ § 39 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸ *Nemocenské pojištění v roce 2012* [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z WWW: <<http://mpsv.cz/cs/7>>.

Nárok na ošetřovné nemají zaměstnanci činní na základě dohody o pracovní činnosti a zaměstnanci činní na základě dohody o provedení práce, domácí zaměstnanci, dobrovolní pracovníci pečovatelské služby, odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody, zaměstnanci, jejichž zaměstnaní je zaměstnáním malého rozsahu, zahraniční zaměstnanci, členové kolektivních orgánů a OSVČ.³⁹

Podpůrní doba u ošetřovného činí nejdéle 9 kalendářních dnů a 16 kalendářních dnů, jde-li o osamělého zaměstnance, který má v trvalé péči aspoň jedno dítě ve věku do 16 let, které neukončilo povinnou školní docházku.⁴⁰

Ochranná lhůta pro ošetřovné není stanovena.

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství náleží zaměstnankyni, která byla z důvodu těhotenství, mateřství nebo kojení převedena na jinou práci a z tohoto důvodu dosahuje bez svého zavinění nižšího příjmu než před převedením.⁴¹

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství se vyplácí za kalendářní dny v nichž trvalo převedení na jinou práci, nejdéle do počátku 6.týdne před očekávaným dnem porodu, ve stanovených případech se vyplácí též matkám po porodu při převedení na jinou práci.⁴²

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství se stanoví jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem jejich započitatelných příjmů připadajícím na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení.⁴³

Dílčí závěr

Dne 1. 1. 2012 nabyl účinnosti zákon č. 470/2011 Sb., kterým se mění zák. č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění a některé další zákony. Například se rozšiřuje okruh nemocensky pojištěných osob, významná změna se dotýká povinností ošetřujících lékařů

³⁹ Sociální pojištění 2012, č. 880, s. 60-61, ISBN 978-80-7208-901-7.

⁴⁰ § 40 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁴¹ *Nemocenské pojištění v roce 2012* [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z WWW: <<http://mpsv.cz/cs/7>>.

⁴² Sociální pojištění 2012, č. 880, s. 62, ISBN 978-80-7208-901-7.

⁴³ *Nemocenské pojištění v roce 2012* [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z WWW: <<http://mpsv.cz/cs/7>>.

ve vztahu k DPN pojištěncům, povinnosti vůči OSSZ a sankce za jejich neplnění, zpřísnění týkající se odvodu pojistného u tzv. krátkodobých zaměstnání.

K dalším změnám dochází od 1. 1. 2012 v důsledku nabytí účinnosti zákona č. 364/2011 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s úspornými opatřeními v působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí, a zákona č. 365/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů, (zákoník práce) a další související zákony. Významná změna se dotýká dohod o provedení práce, které se stávají při splnění stanovených podmínek pojištěnou činností.

Systém nemocenského pojištění je určen pro výdělečně činné osoby, které jsou při ztrátě příjmu v případech sociálních událostí zabezpečeny peněžitými dávkami. V této kapitole jsem provedla rozbor jednotlivých dávek nemocenského pojištění, zabývala se podmínkami pro jejich přiznání.

Zákon o nemocenském pojištění zvýšil zainteresovanost zaměstnavatelů na výši pracovní neschopnosti svých zaměstnanců v souvislosti s poskytováním náhrady mzdy. Povinnost vyplácet zaměstnancům náhradu mzdy byla zaměstnavatelům kompenzována snížením jejich sazby pojistného na nemocenské pojištění (z 3,3 % na 2,3 %). Zároveň byla v letech 2009 a 2010 zaměstnavatelům refundována polovina náhrady mzdy formou odpočtu odváděného pojistného. Pro roky 2011 a 2012 mohou zaměstnavatelé s počtem zaměstnanců nižším než 26 využít zvláštního režimu placení pojistného, kdy při zvýšené sazbě (3,3 %) si mohou z odváděného pojistného i nadále odečítat polovinu náhrady mzdy vyplacené zaměstnancům.

3 SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ

Právní úprava poskytování důchodů podléhala v České republice v posledních 50 letech častým legislativním změnám. Poslední právní úprava důchodového zabezpečení obsažená v zákoně č. 100/1998 Sb., o sociálním zabezpečení, přestávala přes četné novelizace více odpovídat novým ekonomickým a sociálním podmínkám rozvíjeným v České republice po roce 1989 i sociálním a demografickým prognózám dalšího vývoje, a proto byla nutná změna dosavadního důchodového systému založeného v jiné hospodářské, sociální a politické soustavě.⁴⁴

Tuto změnu představuje zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který Parlament České republiky schválil dne 30. června 1995 s účinností od 1. ledna 1996.⁴⁵

Zákon o důchodovém pojištění upravuje pojištění pro případ stáří, invalidity a úmrtí živitele, a to prostřednictvím důchodů.⁴⁶

Český důchodový systém se skládá ze dvou částí. Prvním pilířem je povinné základní důchodové pojištění, dávkové definované (DB) a průběžně financované (PAYGO). Je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby, právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce, neexistují speciální odvětvová schémata apod. Pouze v oblasti organizačního a administrativního zabezpečení platí určité odchylky pro tzv. silové resorty, jako jsou vojáci z povolání, policisté, celníci, hasiči. Důchod ze základního důchodového pojištění pobírá více než 99 % obyvatel ve věku vyšším, než je věková hranice pro nárok na starobní důchod.⁴⁷

Vedle základního důchodového pojištění existuje dobrovolné, doplňkové, příspěvkově definované (DC), kapitálově financované penzijní připojištění se státním příspěvkem. Penzijní připojištění se státním příspěvkem je možno podle terminologie EU považovat za třetí pilíř důchodového systému. Součástí třetího pilíře jsou i produkty komerčních pojišťoven - zejména životního pojištění. Důchody přiznávané ze třetího pilíře se zatím podílejí na příjmech důchodců zanedbatelnou měrou. Tento pilíř spadá do působnosti

⁴⁴ Příb, J., Voříšek, V. Důchodové předpisy s komentářem. 5.aktual. vyd. Olomouc:ANAG, 2007,s. 16.

⁴⁵ Příb, J., Voříšek, V. Důchodové předpisy s komentářem. 5.aktual. vyd. Olomouc:ANAG, 2007,s. 16.

⁴⁶ Příb, J., Voříšek, V. Důchodové předpisy s komentářem. 5.aktual. vyd. Olomouc:ANAG, 2007,s. 16.

⁴⁷ [Http://www.mpsv.cz/](http://www.mpsv.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Důchodové pojištění.

Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/3>>.

Ministerstva financí. V členských zemích EU obvyklý druhý pilíř, zaměstnanecké penzijní systémy, v českém důchodovém systému neexistuje.⁴⁸

Důchodové pojištění podle zákona č. 155/1995 Sb., v platném znění, je založeno na těchto principech:

- sociální solidarita,
- průběžné financování,
- při splnění podmínek je systém povinný pro všechny ekonomicky aktivní osoby,
- systém poskytuje náhradu příjmu v případě stáří, invalidity a úmrtí živitele,
- systém je dávkově definovaný,
- systém je jednotný,
- systém je dynamický.⁴⁹

Prvky konstrukce výpočtu důchodu

- rozhodné období, z něhož se zjišťují příjmy pro výpočet důchodu,
- vyměřovací základy,
- všeobecné vyměřovací základy,
- přepočítací koeficient pro úpravu naposledy stanoveného všeobecného vyměřovacího základu,
- koeficienty nárůstu všeobecných vyměřovacích základů,
- osobní vyměřovací základ,
- výpočtový základ.⁵⁰

Rozhodným obdobím, z něhož se zjišťují hrubé příjmy z výdělečné činnosti, je období před rokem přiznání důchodu. Avšak nepřihlíží se k příjmům před rokem 1986.

Ročními vyměřovacími základy jsou skutečně dosažené vyměřovací základy (v podstatě "hrubé příjmy") za jednotlivé kalendářní roky rozhodného období vynásobené tzv. koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu.

⁴⁸ [Http://www.mpsv.cz/](http://www.mpsv.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Důchodové pojištění.

Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/3>>.

⁴⁹ Tröster, P. a kolektiv. Právo sociálního zabezpečení. 3. aktual. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 181-182.

⁵⁰ [Http://www.mpsv.cz/](http://www.mpsv.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění.

Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/617>>.

Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu se určuje za použití příslušných všeobecných vyměřovacích základů (stanoví MPSV vyhláškou do 30. září následujícího kalendářního roku ve výši průměrné měsíční mzdy za kalendářní rok zjištěné ČSÚ) a přepočítacího koeficientu (stanoví MPSV vyhláškou podle údajů ČSÚ o průměrné měsíční mzdě za stanovená pololetí - určuje se jako podíl průměrné měsíční mzdy za první pololetí kalendářního roku, který o jeden rok předchází roku přiznání důchodu, a průměrné měsíční mzdy za první pololetí kalendářního roku, který o dva roky předchází roku přiznání důchodu). Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu se stanoví jako podíl všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který o dva roky předchází roku přiznání důchodu, vynásobeného přepočítacím koeficientem, a všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, za který se vypočítává roční vyměřovací základ.⁵¹

Osobní vyměřovací základ je měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů. Při stanovení osobního vyměřovacího základu se z rozhodného období, z něhož se zjišťují příjmy pro výpočet důchodu, vylučují některé zákonem stanovené doby, tzv. vyloučené doby (v podstatě náhradní doby pojištění spadající do rozhodného období a některé další v zákoně o důchodovém pojištění taxativně vyjmenované doby), takže nedojde k jeho "rozmělnění".⁵²

Výpočtový základ se zjistí redukcí osobního vyměřovacího základu. První redukční hranice činí 44 % průměrné mzdy. Druhá redukční hranice je stanovena na 4násobek průměrné měsíční mzdy. Do první redukční hranice se částka neredukuje (započítává se plně), zápočet mezi první a druhou redukční hranicí činí 26 %. K částce nad druhou redukční hranicí se nepřihlíží.⁵³

3.1 Zákon o důchodovém pojištění v platnosti od 1. 1. 2012

Novela zákona o nemocenském pojištění s sebou přináší i změny v důchodovém pojištění. Rozšiřuje se okruh důchodově pojištěných osob, dochází ke sjednocení okruhu nemocensky a důchodově pojištěných osob, ruší se možnost doplacení dobrovolného

⁵¹ [Http://www.mpsv.cz/](http://www.mpsv.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/617>>.

⁵² [Http://www.mpsv.cz/](http://www.mpsv.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/617>>.

⁵³ [Http://www.mpsv.cz/](http://www.mpsv.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/617>>.

důchodového pojištění po vzniku nároku na důchod, zaměstnavatel už povinně hlásí jen zaměstnance, kteří pobírají předčasný starobní důchod.⁵⁴

Od 1. 1. 2012 dochází k úpravě okruhu důchodově pojištěných osob. Důchodově jsou pojištěni členové družstva a nově ředitelé obecně prospěšných společností, pokud mimo pracovněprávní vztah vykonávají pro družstvo či obecně prospěšnou společnost práci a jsou za ni odměňováni. Dále jsou pojištěni členové kolektivních orgánů právnických osob, kteří jsou za činnost v těchto orgánech odměňováni, považuje-li se jejich příjem za činnost v těchto orgánech za příjem ze závislé činnosti podle zákona o daních z příjmů. Rovněž jsou pojištěni likvidátoři a prokuristé, pokud se jejich příjem považuje za příjem ze závislé činnosti podle zákona o daních z příjmů a vedoucí organizačních složek zahraničních právnických osob, které jsou v České republice zapsány v obchodním rejstříku.⁵⁵

Do okruhu důchodově pojištěných osob patří od 1. 1. 2012 i zaměstnanci činní na základě dohody o provedení práce, překročí-li jejich měsíční příjem částku 10.000,- Kč - více.

Napříště bude účast na tzv. dobrovolném důchodovém pojištění možná nejdéle do dne bezprostředně předcházejícího dni vzniku nároku na starobní důchod.

Zaměstnavatel hlásí příslušné správě sociálního zabezpečení, vstoupí-li k němu zaměstnanec, který je poživatelem předčasného starobního důchodu a o tomto zaměstnanci také vede zákonem předepsanou evidenci. Nově se upravují povinnosti vracení splátek důchodu. Zemře-li osoba pobírající důchod, je pozůstalý manžel/manželka povinen vrátit plátcům důchodu splátky důchodu, které byly připsány na účet zesnulého příjemce po dni, za který náležela poslední výplata důchodu zemřelého. Obdobná povinnost je stanovena i pro další v zákoně uvedené osoby. Pokud nelze tyto splátky důchodu vrátit, například nikdo z pozůstalých nemá k účtu zesnulého přístup, jsou tyto splátky důchodu dluhem zemřelého, který je předmětem dědického vypořádání (řízení).⁵⁶

⁵⁴ [Http://www.cssz.cz/](http://www.cssz.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Změny v sociálním zabezpečení od 1.1.2012. Dostupné z WWW: <<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace>>.

⁵⁵ [Http://www.cssz.cz/](http://www.cssz.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Změny v sociálním zabezpečení od 1.1.2012. Dostupné z WWW: <<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace>>.

⁵⁶ [Http://www.cssz.cz/](http://www.cssz.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Změny v sociálním zabezpečení od 1.1.2012. Dostupné z WWW: <<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace>>.

3.2 Druhy dávek důchodového pojištění - podmínky nároku

Ze základního důchodového pojištění se poskytují tyto důchody:

- **starobní** (včetně tzv. předčasného starobního důchodu),
- **invalidní**,
- **vdovský a vdovecký**,
- **sirotčí**.

Důchod se skládá ze dvou složek, a to

- ze základní výměry (stanovené pevnou částkou stejnou pro všechny druhy důchodů bez ohledu na délku doby pojištění a výši výdělků) a
- z procentní výměry.

Jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu více důchodů téhož druhu nebo na výplatu starobního důchodu nebo invalidního důchodu, vyplácí se jen jeden důchod, a to vyšší. Jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu starobního nebo invalidního důchodu a na výplatu vdoveckého důchodu, a nebo sirotčího důchodu, vyplácí se vyšší důchod v plné výši a z ostatních důchodů se vyplácí polovina procentní výměry, nestanoví-li zákon o důchodovém pojištění jinak.⁵⁷

O nároku na důchod, jeho výši a výplatě rozhoduje Česká správa sociálního zabezpečení s výjimkou případů, kdy jsou příslušné k rozhodování orgány sociálního zabezpečení ministerstev obrany, vnitra a spravedlnosti (v případě příslušníků ozbrojených sil a sborů).

Starobní důchod

Jak již vyplývá ze samotného názvu, starobní důchod je náhrady ztráty příjmu z výdělečné činnosti na základě sociální události způsobené plynutím času, čili dosažením určitého věku.

Starobní důchod závisí zejména na dosažení určitého věku, liší se pohlaví, data narození a počtu vychovaných dětí. Základní kategorie pojištěnci narození se dělí před rokem 1936, pojištěnci narození v období 1936 - 1937, pojištěnci narození po roce 1977 - zde se zvyšuje

⁵⁷ [Http://www.mpsv.cz/](http://www.mpsv.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Důchodové pojištění. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/3>>.

důchodový věk za každý rok o 2 měsíce k věku 67 let a postupně se sjednocuje věk odchodu u žen a mužů.⁵⁸

Důchodový věk činí *-jde-li o pojištěnce narozené před rokem 1936:*

- a) u mužů 60 let,
- b) u žen
 1. 53 let, pokud vychovaly alespoň pět dětí,
 2. 54 let, pokud vychovaly tři nebo čtyři děti,
 3. 55 let, pokud vychovaly dvě děti,
 4. 56 let, pokud vychovaly jedno dítě, nebo
 5. 57 let.⁵⁹

U pojištěnců narozených v období 1936 až 1977 se důchodový věk stanoví podle přílohy k tomuto zákonu - viz. příloha č.1. Stanoví-li se důchodový věk s přičtením kalendářních měsíců, považuje se za důchodový věk dosažený v posledním přičteném kalendářním měsíci v den, který se číslem shoduje se dnem narození pojištěnce: neobsahuje-li takto určený měsíc takový den, považuje se za důchodový věk ten věk, který je dosažen v posledním dni posledního přičteného kalendářního měsíce.⁶⁰

U pojištěnců narozených v období let 1977 se důchodový věk stanoví tak, že se k věku 67 let přičte takový počet kalendářních měsíců, který odpovídá dvojnásobku rozdílu mezi rokem narození pojištěnce a rokem 1977.⁶¹

Do důchodu se započítávají všechny příjmy, z nichž je odváděno pojistné na sociální zabezpečení (např. i brigády). Nezapočítávají se takové příjmy v rámci zaměstnání, z kterých se neodvádí pojistné. Započítává se však náhrada mzdy po skončení pracovní neschopnosti náležející za pracovní úraz nebo nemoc z povolání, i když se z ní pojistné neplatí.

⁵⁸ Muselínová M., Vaňková Z., Vodičková M., Právo v sociální oblasti. Brno: IMS, 2012, s. 47.

⁵⁹ Sociální pojištění 2012, č. 880, s. 144, ISNB 978-80-7208-901-7.

⁶⁰ § 32 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁶¹ § 32 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Invalidní důchod

Jedná se o dávku, která má jeho poživateli do jisté míry kompenzovat újmu, zapříčiněnou jeho invaliditou, což se prakticky projevuje snížením nebo nemožností vykonávat soustavně výdělečnou činnost. Zákonem č. 306/2008 Sb., v platném znění se od 1. 1. 2010 zavádí pouze jedna dávka - invalidní důchod. Vymezuje se nově definice invalidity, která je rozdělena do 3 stupňů místo plné a částečné invalidity. Dle stupňů se určuje výše invalidního důchodu. Podle pracovní schopnosti je minimálně o 35 %. Pojištěnec musí mít také minimální dobu pojištění, a to od dosaženého věku. Pro osoby, které z důvodů dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nemohly být účastny důchodového pojištění, a získaly invaliditu před 18 rokem věku, získávají z důvodů tzv. invalidity z mládí invaliditu 3 stupně. Po 65 roku věku se invalidní důchod mění ve starobní a jeho výše se nemění.⁶²

Pojištěnec je invalidní, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nastal pokles jeho pracovní schopnosti nejméně o 35 %. Jestliže pracovní schopnost pojištěnce poklesla:

- a. nejméně o 35 %, avšak nejvíce o 49 %, jedná se o invaliditu prvního stupně,
- b. nejméně o 50 %, avšak nejvíce o 69 %, jedná se o invaliditu druhého stupně,
- c. nejméně o 70 %, jedná se o invaliditu třetího stupně.⁶³

Vdovský a vdovecký důchod

Vdova má nárok na vdovský důchod po zemřelém manželovi, který

- a. byl poživatelem starobního nebo invalidního důchodu, nebo
- b. splnil ke dni smrti podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod anebo zemřel následkem pracovního úrazu (nemoci z povolání).⁶⁴

Vdovec má nárok na vdovecký důchod za stejných podmínek jako vdova na vdovský důchod.

⁶² Muselínová, M., Vaňková, Z., Vodičková M., Právo v sociální oblasti. Brno: IMS, 2012, s. 47-48.

⁶³ <http://www.mpsv.cz/> [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Invalidní důchody. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/619>>.

⁶⁴ Sociální pojištění 2012, č. 880, s. 149, ISNB 978-80-7208-901-7.

Vdovský důchod náleží po dobu jednoho roku od smrti manžela. Po uplynutí této doby má vdova nárok na vdovský důchod, jestliže

- a. pečuje o nezaopatřené dítě,
- b. pečuje o dítě, které je závislé na péči jiné osoby ve stupni II až IV,
- c. pečuje o svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela, který s ní žije v domácnosti a je závislý na péči jiné osoby ve stupni II až IV,
- d. je invalidní ve třetím stupni,
- e. dosáhla alespoň věku o 4 roky nižšího, než činí důchodový věk pro muže stejného data narození nebo důchodového věku, je-li důchodový věk nižší.⁶⁵

Nárok na vdovský důchod vznikne znovu, jestliže se splní některá z uvedených podmínek do dvou roků po zániku dřívějšího nároku na vdovský důchod.

To platí obdobně i pro nárok muže na **vdovecký důchod**.

Výše důchodu se skládá ze dvou složek, a to ze základní výměry a z procentní výměry.

Výše základní výměry důchodu je stanovena procentní sazbou z průměrné mzdy - 9 % průměrné mzdy (po příslušném zaokrouhlení). Výše procentní výměry důchodu činí 50 % procentní výměry starobního nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, na který měl nebo by měl nárok zemřelý v době smrti.⁶⁶

Sirotčí důchod

Nárok na sirotčí důchod má nezaopatřené dítě, zemřel-li:

- a. rodič (osvojitel), nebo
- b. osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů, a dítě na ni bylo v době její smrti odkázáno výživou, kterou nemohli ze závažných důvodů zajistit jeho rodiče, jestliže rodič (osvojitel) nebo osoba uvedená pod písmenem b) byli poživateli starobního nebo invalidního důchodu nebo ke dni smrti splnili podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo

⁶⁵ Sociální pojištění 2012, č. 880, s. 149, ISNB 978-80-7208-901-7.

⁶⁶ [Http://www.mpsv.cz/](http://www.mpsv.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Pozůstalostní důchody. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/620>>.

podmínky nároku na starobní důchod anebo zemřeli následkem pracovního úrazu (nemoci z povolání).⁶⁷

Oboustranně osiřelé dítě má nárok na sirotčí důchod po každém ze zemřelých rodičů. Nárok na sirotčí důchod nevzniká po pěstounovi nebo jeho manželovi. Nárok na sirotčí důchod zaniká osvojením. Dojde-li ke zrušení osvojení, vznikne nárok na sirotčí důchod znovu.⁶⁸

Dílčí závěr

Změny, kterým dochází přijetím zákona č. 306/2008 Sb., se týkají především úpravy důchodového věku, potřebné doby pojištění a zcela se mění koncepce invalidity. Doba pojištění, která je potřebná pro vznik nároku na dávku, se průběžně zvyšuje. U starobního důchodu se postupně zvyšuje počet potřebných odpracovaných let z 25 na 35 let. Dále se mění sjednocení nároku na trvalý vdovský a vdovecký důchod, zrušení doby studia jako náhradní doby pojištění. K výrazné změně dochází u posuzování invalidit, kdy se zavádí pouze jedna dávka - invalidní důchod.

⁶⁷ § 52 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁸ [Http://www.mpsv.cz/](http://www.mpsv.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Pozůstalostní důchody. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/620>>.

4 SYSTÉM PROVÁDĚNÍ EXEKUCÍ NA NEMOCENSKÝCH A DŮCHODOVÝCH DÁVKÁCH

V souvislosti s nárůstem případů, kdy dlužník své dluhy po jejich splatnosti dobrovolně neuhradí, došlo v českém právním řádu v posledních letech k podstatným změnám. V současné době mají věřitelé možnost, aby se svých práv domáhali pomocí různých právních institutů. Z hlediska České správy sociálního zabezpečení jako plátce důchodu a nemocenské přichází v úvahu:

- a) výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy nařízený soudem podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Občanský soudní řád),
- b) exekuce srážkami ze mzdy prováděná soudním exekutorem podle zákona č. 120/2001 Sb., exekučního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Exekuční řád),
- c) správní exekuce prováděná podle zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Správní řád),
- d) daňová exekuce prováděná podle zákona č. 280/2009 Sb., daňového řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Daňový řád),
- e) srážky ze mzdy prováděné podle zákona č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Zákon o konkurzu a vyrovnání),
- f) srážky ze mzdy prováděné podle zákona č. 182/2006 Sb., insolvenčního zákona, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Insolvenční zákon),
- g) srážky z důchodu podle § 62 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Zákon o důchodovém pojištění) a srážky z důchodu a nemocenské na základě dohody o srážkách ze mzdy a jiných příjmů uzavřená podle § 551 občanského zákoníku (dále jen Občanský zákoník).

Všechny zákony, podle kterých ČSSZ jako plátce důchodových a nemocenských dávek z něho provádí srážky, jí stanoví odlišným způsobem řadu povinností, které je nutno určitým způsobem zobecnit, aby se předešlo pochybením, kterými by mohla být způsobena škoda.

4.1 Srážky ze mzdy

Ustanovení o výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy se použijí i na výkon rozhodnutí srážkami z platu, z odměny z dohody o pracovní činnosti, z odměny za pracovní nebo služební pohotovost, z odměny členů zastupitelstva územních samosprávných celků a z dávek státní sociální podpory, které nejsou vyplaceny jednorázově. Srážky se dále provádějí z příjmů, které povinnému nahrazují odměnu za práci nebo jsou poskytovány vedle ní, jimiž jsou

- a) náhrada mzdy nebo platu,
- b) nemocenské,
- c) peněžité pomoci v mateřství,
- d) důchody,
- e) stipendia,
- f) podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci,
- g) odstupné, popřípadě obdobná plnění poskytnutá v souvislosti se skončením zaměstnání,
- h) peněžité plnění věrnostní nebo stabilizační povahy poskytnutá v souvislosti se zaměstnáním,
- i) úrazový příplatek, úrazové vyrovnání a úrazová renta.⁶⁹

Podle ustanovení § 299 odst. 1 OSŘ se na výkon rozhodnutí srážkami z důchodu a nemocenské použijí ustanovení o výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy. Při aplikaci jednotlivých ustanovení OSŘ v rámci výkonu rozhodnutí srážkami z důchodu je nutno vycházet i z nařízení vlády č. 595/2006 Sb., o způsobu výpočtu základní částky, která nesmí být povinnému sražena z měsíční mzdy při výkonu rozhodnutí, a o stanovení částky, kterou je mzda (důchod, nemocenská) postižitelná srážkami bez omezení (nařízení o nezabavitelných částkách - viz. příloha č. 2).

⁶⁹ § 299 zákona č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.1. 2007. ISBN 80-7201-647-1.

4.2 Provádění srážek

Srážky z dávek nemocenského pojištění začne provádět OSSZ také na základě kopie právního titulu k provedení srážek ze mzdy, který je vydán na konkrétního zaměstnavatele, pokud jí tuto kopii předá zaměstnavatel společně se žádostí o dávku nemocenského pojištění a s přílohou k této žádosti. Ze zákona má zaměstnavatel povinnost příslušné OSSZ neprodleně oznamovat všechny skutečnosti, které mohou mít vliv na výplatu těchto dávek. Takovou skutečností je také sdělení, že ze mzdy (odměny) zaměstnance jsou prováděny srážky na základě právního titulu k výkonu rozhodnutí. Z tohoto důvodu je v tiskopise „Příloha k žádosti o dávku nemocenského pojištění“, kterou vyplňuje zaměstnavatel, uvedena kolonka „Zaměstnanci - je - není v rámci exekučního nebo insolvenčního řízení prováděna srážka ze mzdy, platu nebo odměny“. Ve vysvětlivkách k tomuto tiskopisu je uvedeno, že v případě, kdy je zaměstnanci v rámci exekučního nebo insolvenčního řízení prováděna srážka ze mzdy, platu nebo odměny, je třeba přiložit současně kopie rozhodnutí, na základě kterých jsou srážky prováděny. Na základě kopie rozhodnutí, kterou OSSZ obdrží od zaměstnavatele, jsou srážky z dávky nemocenského pojištění provedeny, ale tyto srážky OSSZ deponuje až do doby, než bude právní titul od orgánu, který exekuci nařídil, znějící na příslušnou OSSZ, této správě doručen. Po doručení takového právního titulu deponované srážky vyplatí, tak jak je stanoveno v exekučním titulu.⁷⁰

ČSSZ vzniká povinnost provádět srážky z důchodu ode dne, kdy se od povinného nebo dosavadního plátce mzdy doví, že byl soudem nařízen výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy povinného a pro jaké pohledávky.⁷¹

Pokud se ČSSZ tímto způsobem o výkon rozhodnutí nedozví, vzniká jí povinnost provádět srážky z důchodu dnem, kdy jí je soudem doručeno usnesení, kterým ji soud vyrozumí o nařízení výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy a seznámí ji s dosavadním průběhem výkonu rozhodnutí, zejména s výší dosud provedených srážek, a v němž soud dále uvede, jak vysoká je pohledávka, pro kterou mají být srážky dále prováděny a jaké je její pořadí, které zůstane zachováno i v ČSSZ. Zároveň bude ČSSZ tímto usnesením vyzvána, aby ode dne, kdy jí toto usnesení bude doručeno, pokračovala i ve srážkách, a upozorněna na všechny její povinnosti při výkonu rozhodnutí srážkami z důchodu.

⁷⁰ Časopis Národní pojištění č. 3/2011. Odborný měsíčník ČSSZ. Praha: Tiskárna MV, 2011, s. 5.

⁷¹ § 293 zákona č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.1. 2007. ISBN 80-7201-647-1.

Pro výpočet exekuce ze mzdy je rozhodující to, jestli jedná o přednostní pohledávky, nebo jestli je exekuce na plat nařízena pro nepřednostní pohledávky. Pokud jsou totiž srážky z platu prováděny kvůli přednostní pohledávce, je stržena větší část peněz.

Z čisté mzdy, která zbývá po odečtení základní částky a která se zaokrouhlí směrem dolů na částku dělitelnou třemi a vyjádřenou v celých korunách, lze srazit k vydobytí pohledávky oprávněného jen jednu třetinu. Přednostní pohledávky se uspokojují nejprve z druhé třetiny a teprve, nestačí-li tato třetina k jejich úhradě, uspokojují se spolu s ostatními pohledávkami z první třetiny.⁷²

Přednostními pohledávkami jsou

- a) pohledávky výživného,
- b) pohledávky náhrady škody způsobené poškozenému ublížením na zdraví,
- c) pohledávky náhrady škody způsobené úmyslnými trestnými činy,
- d) pohledávky daní a poplatků,
- e) pohledávky náhrady přeplatků na dávkách nemocenského pojištění, důchodového pojištění a důchodového zabezpečení,
- f) pohledávky pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pohledávky pojistného na veřejné zdravotní pojištění,
- g) pohledávky náhrady za příspěvek na výživu dítěte a příspěvek na úhradu potřeb dítěte svěřeného do pěstounské péče,
- h) pohledávky náhrady přeplatků na podpoře v nezaměstnanosti a podpoře při rekvalifikaci,
- i) pohledávky náhrady přeplatků na dávkách státní sociální podpory,
- j) pohledávky regresní náhrady podle zákona o nemocenském pojištění,
- k) pohledávky náhrady mzdy, platu nebo odměny a sníženého platu nebo snížené odměny, poskytované v období prvních 14 kalendářních dnů a od 1. ledna 2012 do 31. prosince 2013 v období prvních 21 kalendářních dnů dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény.⁷³

⁷² § 279 zákona č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.1. 2007. ISBN 80-7201-647-1.

⁷³ § 279 zákona č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.1. 2007. ISBN 80-7201-647-1.

4.3 Výplata srážek

Poté, co soud plátce mzdy vyrozumí o tom, že nařízení výkonu rozhodnutí nabylo právní moci, zašle plátce mzdy sraženou částku přímo oprávněnému.

Má-li však být z provedených srážek uspokojeno několik pohledávek, může plátce mzdy zaslat sraženou částku soudu, který ji rozvrhne mezi oprávněné a sám provede výplatu. Plátce mzdy je povinen zaslat sraženou částku soudu, jestliže mu to na žádost některého z oprávněných nařídí soud. Sraženou částku je plátce mzdy povinen oprávněnému vyplatit, i když sám má vůči němu peněžitou pohledávku, kterou by si jinak mohl započíst.⁷⁴

Jestliže plátce mzdy neprovede ze mzdy povinného srážky řádně a včas, provede-li je v menším než stanoveném rozsahu nebo nevyplatí-li srážky oprávněnému bez odkladu po tom, kdy mu bylo doručeno vyrozumění, že nařízení výkonu rozhodnutí nabylo právní moci nebo kdy dospěly další měsíční částky mzdy, může oprávněný uplatnit proti plátcí mzdy u soudu právo na vyplacení částek, které měly být ze mzdy povinného sraženy.⁷⁵

Dílčí závěr

V poslední době přibývá případů, kdy dlužník po splatnosti své dluhy dobrovolně neuhradí a na upomínky věřitelů nereaguje. Těm pak nezbyvá, než své nároky vymáhat soudní cestou. Český právní řád, který v posledních letech prodělal podstatné změny, v současné době věřitelům umožňuje, aby se svých práv domáhali pomocí různých právních institutů. Exekuce na plat nebo-li mzdu je velmi často používaný nástroj, jak dostat peníze na úhradu dluhu (exekuce) od dlužníka. Exekuce na plat, znamená přesné strhávání určité částky z platu. Neznamená to, že tedy dlužník, na kterého je nařízená exekuce, nedostane vůbec žádnou mzdu, ale je oprávněn získat pouze její část.

Zaměstnavatel je vždy povinen strhávat peníze ze mzdy (platu) od okamžiku, kdy si převezme exekuční příkaz na příkázání pohledávky ze mzdy. Zaměstnavatel nemá právo exekuci na plat odmítnout.

Exekuční příkaz na příkázání pohledávky ze mzdy se zasílá zaměstnavateli, dlužníku a věřiteli. Všechny strany musí být tedy o tomto kroku informováni.

⁷⁴ § 279 zákona č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.1. 2007. ISBN 80-7201-647-1.

⁷⁵ § 279 zákona č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.1. 2007. ISBN 80-7201-647-1.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 KAZUISTIKA JEDNOTLIVÝCH PŘÍPADŮ EXEKUCÍ

Kazuistika je popis a výklad konkrétních případů, zpravidla místo teoretické analýzy pojmových znaků. Ve vztahu k moderním vědám užíván jako synonymum pro případovou studii.

Praktická část této práce je rozdělena do dvou podkapitol. V první kapitole jsou popsány jednotlivé případy situací a konkrétní dopady na životní situaci zadlužených příjemců v systému čerpání dávek důchodového a nemocenského pojištění. V druhé části je provedena statistika údajů zadlužených příjemců důchodových dávek v ČR.

5.1 Popis jednotlivých případů exekucí

Z celkového počtu případů pojištěnců jsem záměrně vybrala 5 případů tak, aby byly zastoupeny různé druhy důchodu a druhy dávek nemocenského pojištění. S těmito případy jsem se setkala v praxi, kdy OSSZ obdržela dopisy od zadlužených příjemců dávek s různými příběhy, ve kterých popisovali svoji životní situaci s žádostí o ukončení srážení či snížení srážek. ČSSZ a OSSZ je ze zákona povinna provést srážky ze mzdy v případech, u kterých byl nařízen exekuční příkaz soudního exekutora. V praxi to znamená, že ČSSZ a OSSZ musí zjistit nezabavitelné částky. Tedy vyšší sumy, kterou musí dlužníkovi ponechat. Ta je závislá na příjmech dané osoby a osob žijících ve společné domácnosti. V rámci humanistického přístupu je zachována anonymita všech příjemců, veškerá jména a příjmení osob jsou tudíž smyšlená. Jejich podobnost s osobami žijícími či zemřelými jsou čistě náhodná.

Příjemce č. 1: Vladimír M., 78 let, svobodný, 1 dítě - starobní důchodce

Pan Vladimír M. žije v Třebíči sám v panelovém domě o velikosti 3+1. Pobírá starobní důchod, který činí 9500 Kč. Pana Vladimíra asi před 3 roky požádal jeho syn, aby mu dělal ručitele na půjčku, kterou nutně potřeboval na koupi domu. Vladimír chtěl pomoci, proto s rolí ručitele souhlasil. Bohužel za rok obdržel od ČSSZ dopis, ve kterém mu bylo sděleno oznámení o provádění exekučních srážek z důchodu. Syn pana Vladimíra neplnil své finanční závazky z důvodu ztráty zaměstnání, proto přešla exekuce na ručitele.

Výpočet srážky ze mzdy:

Celková výše nepřednostní pohledávky: 200 000 Kč

Čistá mzda (starobní důchod): 9 500 Kč

Vyživované osoby: 0

Nezabavitelná částka pro rok 2012: 5841,33 Kč

Výpočet exekuce:

9500 Kč – 5841,33 Kč = 3658,67 (zaokrouhlí se na 3658 Kč)

3658 Kč (na úhradu nepřednostní pohledávky připadá 1/3 zbytku mzdy) = 1219 Kč

Celková výše exekuční srážky činí 1219 Kč.

Pan Vladimír se dostává do obtížné situace, jelikož jeho měsíční náklady na bydlení činí 7500,- Kč včetně energií. Pokud by si chtěl zachovat stejný životní standard, musel by se přestěhovat do menšího bytu, kde by měl levnější náklady na bydlení. Jistě může někdo namítnout, že osamělý důchodce nemá takové náklady jako např. vícečlenná rodina s dětmi, avšak při nárůstu spotřebitelských cen, neuvěřitelným nárůstem cen léků a lékařských služeb vůbec, je tato situace pro něj také obtížná. Nastává i dokonce riziko sociálního vyloučení, které je následkem chudoby.

Sociální vyloučení (exkluze) znamená vyloučení ze života společnosti. Jde o opak začlenění, tedy situace, kdy lidé mají rovné příležitosti žít život srovnatelně kvalitně jako ostatní, mít práci, účastnit se společenských akcí a kulturních podniků, mít přístup na stejná místa ve veřejném prostoru atd.⁷⁶

⁷⁶ Mühlpachr P., Vavřík M. Sociální patologie. Brno: IMS, 2010, s. 18.

Příjemce č. 2: Eva Z., 40 let, rozvedená – invalidní důchodce

V kritické finanční a psychické situaci se ocitla i paní Eva, poté co se rozvedla se svým manželem. Nic jí nezůstalo, protože s manželem nenabyla žádný majetek za trvání manželství. Byla nucena si najít nájemní byt, a aby mohla bydlet, musela dopředu složit kauci ve výši tří nájmů. Paní Eva tuto situaci řešila čerpáním úvěru od nebankovního sektoru. Netrvalo dlouho a paní Eva nebyla schopna dostát svým měsíčním závazkům. Věřitel se obrátil na soud se žalobou a následně byl vydán exekuční příkaz na přikázání pohledávky ze mzdy.

Výpočet srážky ze mzdy:

Celková výše nepřednostní pohledávky: 150 000 Kč

Čistá mzda (invalidní důchod): 6 000 Kč

Vyživované osoby: 0

Nezabavitelná částka pro rok 2012: 5841,33 Kč

Výpočet exekuce:

6500 Kč – 5841,33 Kč = 658,67 (zaokrouhlí se na 658 Kč)

658 Kč (na úhradu nepřednostní pohledávky připadá 1/3 zbytku mzdy) = 219,33 Kč

Celková výše exekuční srážky činí **219 Kč**.

I takto malá částka s agorafóbní představou o splácení do konce života vyvolala psychický tlak, který zadlužená invalidní důchodkyně neustála a nervově se zhroutila. Paní Eva se pokusila o sebevraždu, skončila v nemocnici s dlouhodobými psychickými problémy.

Dlužníci opravdu mohou být psychicky zlomení. Nemají na splátky a nevědí kudy kam. V krajním případě, pokud dlužník hodnotí svou situaci jako bezvýchodnou, se může pokusit dokonce o sebevraždu.

Sebevražda je různě motivované usmrcení sebe sama. Obvykle je to afektogenní reakce na tíživou situaci (stres), která se jedinci zdá bezvýchodná a bezperspektivní (ztráta smyslu života).⁷⁷

⁷⁷ Mühlpachr P., Vavřík M. Sociální patologie. Brno: IMS, 2010, s. 18.

Příjemce č. 3: Petr Č., 35 let, ženatý, 1 dítě - dočasně práce neschopný

Pan Petr Č. žije se svojí manželkou a dítětem v bytě 3+1. Oba manželé vykonávají zaměstnání. Pořídili si byt na hypotéku a auto na úvěr. Aby si pan Petr se svojí rodinou zpříjemnil život, nakoupil na úvěr i další věci do domácnosti, které se mu zdály v tu chvíli nezbytné. Všechny svoje závazky zvládal s pomocí manželky řádně splácet, avšak při zaplacení všech splátek jim zůstaly prostředky pouze na pokrytí nákladů a na žádné další přilepšení již nezůstávalo. Pan Petr Č. měl pocit, že jej dluhy omezují. Pan Petr si vzal další úvěr a rozhodl se, že získané peníze zhodnotí prostřednictvím hracích automatů. Zpočátku nějaké peníze skutečně vyhrál a opět je neuváženě investoval, aby zvýšil svůj kapitál. Výsledek se však nedostavil, prohrál všechny peníze a vzniklou situaci začal řešit dalším úvěrem. Celá situace se několikrát opakovala, až dluhy narostly natolik, že výše měsíčních splátek převyšovaly jeho příjem a on nebyl schopen hradit dle ujednání ve smlouvách. Panu Petrovi a také manželce byla nařízena exekuce na mzdu. Finanční situace se ještě více zhoršila, když pan Petr začal mít zdravotní problémy a nastoupil na dočasnou pracovní neschopnost.

Výpočet srážky ze mzdy:

Celková výše nepřednostní pohledávky: 800 000 Kč

Čistá mzda (pracovní neschopnost): 11 000 Kč

Vyživované osoby: 2 (1 osoba + 1460,33)

Nezabavitelná částka pro rok 2012: 5 841,33 Kč + 1460,33 + 1460,33

Výpočet exekuce:

11000 Kč – 8762 Kč = 2238

2238 Kč (na úhradu nepřednostní pohledávky připadá 1/3 zbytku mzdy) = 746 Kč

Celková výše exekuční srážky činí 746 Kč.

U pana Petra je zvýšené riziko závislosti na hracích automatech, ke kterým se dostal díky svým dluhům.

Naše současnost se dá charakterizovat jako ekonomický teror, kdy náhle a bez vážnějšího varování se společenská atmosféra změnila ve vnitřních hodnotách natolik, že vláda peněz zaskočila mnoho jedinců. Pocit osamocení v problému a nedostatečně vyvinutá osobní odpovědnost za všechno konání nedovoluje mnohým, aby úspěšně zvládli pravidla této

společnosti. Hledají pak únik, redukuje svou tenzi a nespokojenost náhradními řešeními. Někteří pak vstupují do světa hry, do světa výherních automatů, heren a magické iluze velkého světa štěstí.⁷⁸

Kritéria patologického hráče má své zákonitosti. Vývoj hráčské náruživosti je analogický kariéře alkoholika, lze jej tedy rozdělit do následujících tří stádií, jak je prezentují americké prameny:⁷⁹

1. Stadium výher

Patologická hra začíná nenápadně, občasným hraním s přítomností fantazie o velké výhře. Postižený se projevuje přehnaným optimismem, zvyšuje sázky a hraje častěji, přechází k osamělé hře.

2. Stadium prohrávání

V této fázi jde o patologické hráčství. Není schopen s hrou přestat a ztrácí kontrolu nad svým chováním. Své hraní skrývá před rodinou a blízkými, hru financuje ze zapůjčených peněz, splácení dluhů odkládá. Je neklidný, podrážděný, uzavřený, zanedbává své zdraví, dochází k nárůstu problémů v rodině i zaměstnání.

3. Stadium zoufalství

U hráče se projevuje výrazné odcizení rodiny, přátel, má tendenci obviňovat z odpovědnosti za své jednání druhé. Může se dopustit závažných trestných činů, dochází k rozpadu rodiny. Postižený upadá do těžkých duševních stavů, uvažuje o sebevraždě.

Jak uvádí Tkáč. J. cit. „...porucha se projevuje opakovanými epizodami hráčství (minimálně dvě nebo více epizod hráčství v průběhu jednoho roku), které dominují v životě postiženého jedince a vedou k poškození rodinných, sociálních, pracovních a materiálních hodnot a k zadlužení.“⁸⁰

⁷⁸ Mühlpachr P., Vavřík M. Sociální patologie. Brno: IMS, 2010, s. 64.

⁷⁹ Mühlpachr P., Vavřík M. Sociální patologie. Brno: IMS, 2010, s. 68.

⁸⁰ Juraj T., Adiktologie. Brno: IMS, 2011, s. 78.

Příjemce č. 4: Dana N., 32 let, rozvedená, 2 děti - peněžitá pomoc v mateřství

Paní Daně a jejímu manželovi se po třech letech manželství narodilo dítě. Manžel Dany v té době pracoval a jejich manželství bylo spokojené. Poté se přestěhovali do vlastního bytu, manžel začal často střídat zaměstnání a byl mnohokrát v pracovní neschopnosti. Z tohoto důvodu se finanční situace rodiny začala zhoršovat. Zanedlouho paní Dana znovu otěhotněla. Začínalo být pro ní problémem psychicky a finančně zvládnout všechny potřeby rodiny včetně nájemného za družstevní byt, na kterém tak vznikl dluh. Manžel přišel o své poslední zaměstnání, často se zdržoval mimo domov, nepřispíval na domácnost a své problémy začal řešit alkoholem. Paní Dana po porodu nastoupila na peněžitou pomoc v mateřství a jelikož její manžel neměl žádný příjem, zanedlouho jí bylo zasláno oznámení o provádění srážek ze mzdy.

Výpočet srážky ze mzdy:

Celková výše nepřednostní pohledávky: 50 000 Kč

Čistá mzda (peněžitá pomoc v mateřství): 13 200 Kč

Vyživované osoby: 3 (1 osoba + 1460,33)

Nezabavitelná částka pro rok 2012: 5841,33 Kč + 1460,33 + 1460,33 + 1460,33

Výpočet exekuce:

13200 Kč – 10222,32 Kč = 2977,68 (zaokrouhlí se na 2977 Kč)

2977 Kč (na úhradu nepřednostní pohledávky připadá 1/3 zbytku mzdy) = 992 Kč

Celková výše exekuční srážky činí 992 Kč.

Paní Dana se nechala rozvést. Zůstala tak se dvěma dětmi. Bývalý manžel propadl alkoholu. Když od rodiny odešel, zůstaly za ním dluhy.

Na samoživitelky nejvíce dopadá celková zadluženost domácností. Matka sama sice nic nedluží, ale přestává včas platit složenky, nemá na nájem, jídlo a výdaje na dítě už například tím, že se její bývalý manžel či partner propadl do dluhů. Samoživitelky jsou i snadnou obětí lichvářů a nebankovních rychlých půjček, protože ženy často řeší momentální nedostatek peněz nevýhodnou půjčkou. Do finanční propasti se dostávají i ve chvíli, kdy jim otec dítěte přestane platit výživné. Právní cesty jsou buď mimosoudní přes advokáty nebo přes žalobu na soud a následnou exekuci. Jenže celý proces může trvat rok i déle.

Ztráta sociálního místa ve společnosti může vést k chudobě. Matky samoživitelky jsou mnohem více ohrožené života na hranici chudoby. Mnoho matek samoživitelek trpí osamělostí. S péčí o malé děti a nedostatkem peněz se společensky žije těžko.

Chudoba není problematická jen faktem samotné omezenosti základních životních podmínek a nižšího stupně uspokojování životních potřeb, může také být problémem podstatně širším, neboť v podstatné míře může ovlivnit proces socializace člověka ve společnosti, může omezit jeho sociální status, jeho sociální vztahy, roli, může jej izolovat nebo dokonce společensky vytísnit.⁸¹

S problematikou chudoby úzce souvisí otázky sociálního vyloučení. Jak uvádí Vaňková. Z. cit. „...sociální vyloučení odráží nerovnost jednotlivců nebo celých skupin obyvatelstva při jejich participaci na životě společnosti, přičemž tato nerovnost je výsledkem nedostatku příležitostí pro všechny, kteří mají zájem participovat na životě společnosti a vytváří jejich nemožnost spolupodílet se na životě společnosti, jejich izolaci a odtržení od společnosti.“⁸²

⁸¹ Muselínová, M., Vaňková, Z., Vodičková M., Právo v sociální oblasti. Brno: IMS, 2012, str. 30.

⁸² Muselínová, M., Vaňková, Z., Vodičková M., Právo v sociální oblasti. Brno: IMS, 2012, str. 36.

Příjemce č. 5: Karel M., 75 let, vdovec – starobní důchodce

Pan Karel neodolal lákavému letáku, v němž stálo „zájezd na zámek s obědem v ceně a to jen za 99,- Kč“. Zájezd na zámek se nekonal. Autobus seniora spolu s ostatními důchodci dovezl do malé obce, kde se posadili do sálu místní restaurace. V restauraci se konala předváděcí akce kuchyňského nádobí. Prodejci používali nekalých prodejních taktik včetně psychických nátlaků. Po třech hodinách bez jídla a slibovaného zámku pan Karel M. podepsal kupní smlouvu a smlouvu na uzavření výše splátek od úvěrové společnosti na hrnce v hodnotě 60.000,- Kč. Pan Karel chtěl po měsíci od smlouvy odstoupit. Zakoupené zboží zaslal na firmu. Zboží se mu zpět nevrátilo, žil tedy v domnění, že tímto se veškeré jeho závazky ruší, tedy až do doby, než mu přišlo oznámení o provádění exekučních srážek z důchodu.

Výpočet srážky ze mzdy:**Celková výše nepřednostní pohledávky: 60 000 Kč****Čistá mzda (starobní + vdovský důchod): 11 000 Kč****Vyživované osoby: 0****Nezabavitelná částka pro rok 2012: 5841,33 Kč****Výpočet exekuce:** $11000 \text{ Kč} - 5841,33 \text{ Kč} = 5158,67$ (zaokrouhlí se na 5158 Kč) 5158 Kč (na úhradu nepřednostní pohledávky připadá 1/3 zbytku mzdy) = 1719 Kč**Celková výše exekuční srážky činí 1719 Kč.**

V současné době mnozí lidé využívají slabostí seniorů. Jedním z mnoha případů jsou lákavé předváděcí akce, kterých se zúčastnil pan Karel M. a díky této akci se dostal do dluhů. Senioři, stejně jako jiní dlužníci mohou být tímto psychicky zlomení. Nemají na splátky a nevědí kudy kam. Pokud dlužník hodnotí svoji situaci jako bezvýchodnou, se může poddat těžkým depresím nebo v krajním případě se pokusit i o sebevraždu.

Mnoho seniorů jezdí na předváděcí akce z toho důvodu, že jsou osamoceni a tak vyhledávají společnost. Pan Karel je vdovec a myslel si, že zúčastnění se takového zájezdu mu umožní kontakt s druhými lidmi tak, aby zaplnil svůj čas samoty.

Jak uvádí Vízdal F. cit. „...*pozitivní vliv uspokojivých mezilidských vztahů na životní spokojenost, pracovní výkon, tělesné i duševní zdraví, zvládání stresu a na snižování míry psychického vyhoření můžeme považovat za prokázány.*“⁸³

Dále Vízdal F. uvádí cit. „...*kromě výhod mohou mít mezilidské vztahy i nevýhody, s nimiž musíme počítat. I přes tyto nevýhody však stojí za to, abychom o své stávající a déle trvající mezilidské vztahy pečovali a navazovali vztahy nové, protože smutno je člověku samotnému.*“⁸⁴

Dílčí závěr

Peníze jsou velmi důležité pro život v konzumní společnosti. V posledních letech zadluženost v českých domácnostech stoupá. Ne všichni dlužníci jsou ovšem schopni své pohledávky bez problémů splatit. Kampaně leasingových a dalších nebankovních společností se více zaměřují na sociálně slabší skupiny občanů včetně důchodců, kteří se tak stávají nejohroženější skupinou. Dluhy nejčastěji vznikají na prodejních zájezdech, při nákupu dovolené, půjčkách pro děti nebo při zárukách na půjčky, pokuty dopravnímu podniku, poplatky obcím za svoz odpadů či penále na zdravotním pojištění. Omezenou schopnost dlužníků splácet ovlivňují nejrůznější okolnosti jejich života. Tyto okolnosti působí jako překážka naplňování očekávání sociálního prostředí a mají u dlužníka negativní vliv na schopnost splácet. Nejproblematictější jsou okolnosti, které zasáhnou do života dlužníka nečekaně a přinášejí s sebou finanční výdaje. Jestliže dlužník nemá vytvořenou rezervu na pokrytí nečekaných výdajů, může se rychle dostat do nepříjemné situace. Dluh a neschopnost řádně jej splácet vnímá každý dlužník jinak. Touto situací ve většině případů uvádí dlužníky do stavu frustrace, v nichž je jedinci znemožňováno uspokojení nějaké potřeby, stresu, kdy je ztížena adaptace organismu k prostředí a v tzv. emergentních situacích, tj. v situacích nových, neočekávaných nebo při náhlých změnách. Stres je stav vnímaný člověkem jako ohrožení tělesné nebo duševní pohody. Člověk, který nezvládá splácet své dluhy, se ocitá ve velmi závažné situaci. Zadluženost může ovlivňovat materiální, psychickou, fyzickou stránku jeho života a života ostatních členů rodiny.

⁸³ Vízdal, F., Sociální psychologie. Brno: IMS, 2010, str. 64.

⁸⁴ Vízdal, F., Sociální psychologie. Brno: IMS, 2010, str. 65.

5.2 Porovnání statistických údajů zadlužených příjemců důchodových dávek v ČR

Česká správa sociálního zabezpečení každoročně zaznamenává prudký nárůst počtu lidí, kteří mají exekuční srážky z důchodu.

Tabulka č. 1 obsahuje počet podání a podnětů v oblasti exekučních srážek z důchodu v ČR. Jako zdroj jsem použila data, která jsou zveřejněná na webových stránkách ČSSZ.

Tab. 1. Počet podání a podnětů v oblasti exekučních srážek z důchodu v ČR

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	31. 5. 2012
Celkem	24 973	31 066	35 557	41 290	46 925	51 931	60 874	64 315

Zdroj: [Http://www.cssz.cz/](http://www.cssz.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-29]. Media. Dostupné z WWW: <<http://www.cssz.cz/cz/informace/media/tiskove-zpravy-2012/>>.

Z tabulky č. 1 vyplývá, že od roku 2005 dochází k výraznému nárůstu počtu zadlužených příjemců důchodových dávek. Exekuce se týkají starobních, invalidních a pozůstalostních důchodů. ČSSZ z nich sráží, pokud to nařídí soud či exekutor exekučním příkazem nebo pokud rozhodnutí padlo ve správním, konkurzním nebo insolventním řízení. Tento nárůst je znatelný především díky tomu, že se senioři stávají nejohroženější skupinou, kteří se často zadluží díky nekalým praktikám některých obchodníků, hůř totiž odolávají agresivnějším prodejcům či poskytovatelům úvěrů.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo odpovědět na otázku, kterou jsem zformulovala na začátku práce, a to, jaké jsou nejčastější příčiny a důsledky zadlužování příjemců nemocenských důchodových dávek. Práce byla zaměřena na oblast nemocenských a důchodových dávek, provádění exekucí na mzdu a životní situace zadlužených příjemců těchto dávek.

System sociálního zabezpečení je nepostradatelný v životě každého člověka. Dalo by se říci, že provází každého z nás celým životem, od narození až do smrti. Každý prožije dříve či později nějakou situaci, počínaje těhotenstvím, mateřstvím, přes nemoc, invaliditu až po odchod do starobního důchodu. Sociální zabezpečení představuje fungování systému sociálního zabezpečení v České republice zabývající se jeho jednotlivými systémy, včetně nároků z nich uplatitelných. Je to velmi významné a obsáhlé téma, neboť zasahuje do oblastí zdraví, bydlení, rodiny a zahrnuje tedy blahobyt občanů, jejich sociální jistoty a bezpečí, zlepšuje kvalitu osobního a společenského života.

Ve své obecné části práce se zabývám strukturou sociálního zabezpečení, zejména nemocenským a důchodovým systémem. Samostatná část je zde věnována systému provádění srážek na nemocenských a důchodových dávkách. Záměrem je pochopit význam a rozsah těchto uvedených dávek a také jak probíhá, když se příjemce dávek zadluží a tak moci plynule navázat na praktickou část této práce, již jsou životní situace zadlužených příjemců.

V praktické části této práce jsem popsala pět konkrétních případů, na kterých jsem se snažila přiblížit životní situace lidí, kteří pobírají dávky sociálního zabezpečení. Záměrně jsem vybrala různé typy příjemců, aby byly zastoupeny druhy dávek nemocenského a důchodového pojištění.

Cílem mé práce bylo zjistit příčiny, které způsobují zadlužování a mají vliv na životní situace. Ohroženou skupinou lidí zadlužením jsou rodiny, které žijí s nízkými příjmy a jsou ohroženy nezaměstnaností. Jde o ty, kteří se v krizových situacích nemohou spoléhat na finanční pomoc od příbuzných a nedisponují ani žádným majetkem. Patří sem i lidé toužící po nadstandardním životě, než který jim umožňuje výše jejich příjmů. Do dluhů se lze dostat i rozchodem se životním partnerem. Jak jsem již ve své práci zmínila, nejohroženější skupinou dluhové pasti se stávají senioři, a to především svojí důvěřivostí, díky ní jsou často zneužíváni obchodníky nebo i dokonce svými dětmi ve snaze finanční pomoci.

Paradoxní je, že člověk závislý na sociálním státu, resp. kdy pobírá dávky nemocenského nebo důchodového pojištění, dostává se díky dluhům do složité finanční situace, kdy není schopen dostát svým závazkům a spěje k jeho ekonomické a psychosociální destabilizaci. Po odečtení životních nákladů nestačí již zbylá část měsíčního příjmu na splácení, nýbrž přináší s sebou sociální a psychické důsledky. Zadlužení lidé často trpí úzkostmi, depresemi, nespavostí, mohou se projevit i tělesné problémy, v horších případech myslí i na sebevraždu.

Je otázkou, zda se zadlužení příjemci do těchto situací dostávají vlastní vinou, či neúmyslně. O tom by se dalo polemizovat. Věřím, že u většiny lidí hraje důležitou roli nedostatečná schopnost připravit se na všechny teoretické možnosti, tedy na nečekané události (jako je např. smrt, rozvod, narození dítěte, nehoda, ručení, nemoc, atd...), které mohou snížit schopnost splácet a rozběhnout tak kolotoč problémů počínající platit úroky a poplatky, přes ztrátu schopnosti splácení vedoucí až k exekučnímu řízení.

Z popsaných kazuistik vyplývá, že příčiny a dopady zadlužených příjemců nemocenských a důchodových dávek jsou jak objektivní, tak subjektivní. Osobně bych za hlavní příčinu označila vnitřní postoj člověka a jeho osobní míru odpovědnosti.

Zpracování této práce pro mě znamenalo velký přínos. Nejde jen o statistická čísla, odborné pojmy a paragrafy, ale v konečné fázi o jednotlivce ocitnutého ve složité životní situaci, který potřebuje jak pomoc státu, tak především pomoc svých blízkých.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Tištěné zákony

- [1] Zákon č. 54/1956 Sb. o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů.
- [2] Zákon č. 99/1963 Sb. - Občanský soudní řád. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.1.2007. ISBN 80-7201-647-1.
- [3] Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.
- [4] Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.
- [5] Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, v platném znění.

Literatura

- [6] **GREGOROVÁ, Z.** *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998.
- [7] **JURAJ, T.** *Adiktologie*. Brno: IMS, 2011.
- [8] **KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z.** *Právo a sociální politika*, opr. vyd. Brno: IMS, 2007.
- [9] **KOLDINSKÁ, K.** *Sociální právo*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2007.
- [10] **MUSELÍNOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z., VODIČKOVÁ, M.** *Právo v sociální oblasti*. Brno: IMS, 2012.
- [11] **MÜHLPACHR, P., VAVŘÍK, M.** *Sociální patologie*. Brno: IMS, 2010.
- [12] *Národní pojištění 3/2011*. Odborný měsíčník ČSSZ. Praha: Tiskárna MV, 2011.
- [13] **PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V.** *Důchodové předpisy s komentářem*. 5.aktual. vyd. Olomouc: ANAG, 2007.
- [14] *Sociální pojištění 2012*, č. 880, ISNB 978-80-7208-901-7.
- [15] **TRÖSTER, P. a kolektiv.** *Právo sociálního zabezpečení*. 3. aktual. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005.
- [16] **VÍZDAL, F.** *Sociální psychologie*. Brno: IMS, 2010.

Jiné informační zdroje

- [17] Profil organizace [online]. 2012 [cit. 2011-06-30]. Česká správa sociálního zabezpečení. Dostupné z WWW: <<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/profil-organizace>>.

- [18] Nemocenské pojištění v roce 2012 [online]. 2012 [cit. 2011-06-30]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z WWW: <<http://mpsv.cz/cs/7>>.
- [19] [Http://www.mpsv.cz/](http://www.mpsv.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Důchodové pojištění. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/3>>.
- [20] [Http://www.mpsv.cz/](http://www.mpsv.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Invalidní důchody. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/619>>.
- [21] [Http://www.mpsv.cz/](http://www.mpsv.cz/)[online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/617>>.
- [22] [Http://www.mpsv.cz/](http://www.mpsv.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Pozůstalostní důchody. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/620>>.
- [23] [Http://www.mpsv.cz/](http://www.mpsv.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Sociální pojištění. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/1349>>.
- [24] [Http://www.cssz.cz/](http://www.cssz.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Starobní důchody. Dostupné z WWW: <<http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/starobni-duchody.htm>>.
- [25] [Http://www.cssz.cz/](http://www.cssz.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Změny v sociálním zabezpečení od 1. 1. 2012. Dostupné z WWW: <<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace>>.

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Počet podání a podnětů v oblasti exekčních srážek z důchodu v ČR 50

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Důchodový věk u pojištěnců narozených v období let 1936 až 1977

Příloha č. 2: Znázornění nezabavitelných částek v letech 2008 - 2012

**PŘÍLOHA P I: DŮCHODOVÝ VĚK U POJIŠTĚNCŮ NAROZENÝCH
V OBDOBÍ LET 1936 AŽ 1977**

Rok narození	Důchodový věk činí u					
	mužů	žen s počtem vychovaných dětí				
		0	1	2	3 - 4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+10m	62r+8m	61r+2m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	63r+2m	61r+8m	60r+2m	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+2m
1961	64r+4m	64r+4m	64r+2m	62r+8m	61r+2m	59r+8m
1962	64r+6m	64r+6m	64r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+2m
1963	64r+8m	64r+8m	64r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m

1964	64r+10m	64r+10m	64r+10m	64r+2m	62r+8m	61r+2m
1965	65r	65r	65r	64r+8m	63+2mr	61r+8m
1966	65r+2m	65r+2m	65r+2m	65r+2m	63r+8m	62r+2m
1967	65r+4m	65r+4m	65r+4m	65r+4m	64r+2m	62r+8m
1968	65r+6m	65r+6m	65r+6m	65r+6m	64r+8m	63r+2m
1969	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+2m	63r+8m
1970	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+8m	64r+2m
1971	66r	66r	66r	66r	66r	64r+8m
1972	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	65r+2m
1973	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	65r+8m
1974	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+2m
1975	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m
1976	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m
1977	67r	67r	67r	67r	67r	67r

Zdroj: [Http://www.cssz.cz/](http://www.cssz.cz/) [online]. 2012 [cit. 2012-06-30]. Starobní důchody.
Dostupné z WWW: < www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/starobni-duchody.htm >.

**PŘÍLOHA P II: ZNÁZORNĚNÍ NEZABAVITELNÝCH ČÁSTEK V
LETECH 2008 - 2012**

Nové nezabavitelné částky od 1. 1. 2008						
povinný	1	2	3	4	5	další
4188	5235	6282	7329	8376	9423	+1047
Bez omezení: nad 6 281 ($1/3=2093$ + zbytek z nevyužité částky nad u druhé třetiny $2/3=4186$ + částka nad)						

Nové nezabavitelné částky od 1. 1. 2009						
povinný	1	2	3	4	5	další
4620	5775	6930	8085	9240	10395	+1155
Bez omezení: nad 6 930 ($1/3=2310$ + zbytek z nevyužité částky nad u druhé třetiny $2/3=4620$ + částka nad)						

Nové nezabavitelné částky od 1. 1. 2010						
povinný: 5148,67						
každá další osoba: 1287,17						
povinný	1	2	3	4	5	6
5149	6436	7724	9011	10298	11585	12872
Bez omezení: nad 7 723 ($1/3=2574$ + zbytek z nevyužité částky nad u druhé třetiny $2/3=5148$ + částka nad)						

Nové nezabavitelné částky od 1. 1. 2011						
povinný: 5326						
každá další osoba: 1331,50						
povinný	1	2	3	4	5	6
5326	6658	7989	9321	10652	11984	13315
Bez omezení: nad 7989 ($1/3=2663$ + zbytek z nevyužité částky nad u druhé třetiny $2/3=5326$ + částka nad)						

Nové nezabavitelné částky od 1. 1. 2012		
povinný: 5841,33		
každá další osoba: 1460,33		
	1	2
	7302	8762

Zdroj: Zpracovala autorka